

Innhold

Forord	7
Kapittel 1	
En introduksjon	9
1.1 Hvordan forstå en kompleks verden?	9
1.2 Risiko, stabilitet og endring. Viktige utviklingstrekk	13
1.3 Veikryss og veivalg.	20
1.4 Om boken.	23
Kapittel 2	
Hva er Internasjonal politisk økonomi?	25
2.1 IPØ som fagfelt	25
2.2 Teoretiske perspektiver i IPØ	27
2.3 Grunnleggende problemstillinger i IPØ	46
Kapittel 3	
Den globale politiske økonomiens historie	59
3.1 Handelssystemet fra antikken til andre verdenskrig	60
3.2 Det monetære system fra middelalderen til andre verdenskrig ..	67
3.3 Bretton Woods	74
3.4 Finanssystemet etter Bretton Woods	80
3.5 Handelsregimet etter andre verdenskrig.	88
Kapittel 4	
Gjeld, finanskriser og finansialisering	95
4.1 Finans og økonomisk teori	96
4.2 Et keynesiansk perspektiv på finansiell ustabilitet	101
4.3 Statsvitenskap, politisk økonomi og synet på finans.	104
4.4 Finansialisering – en diagnose for vår tid	109
4.5 Finanskrisen (som begynte) i USA	118
4.6 Fra finanskrise til europeisk gjeldskrise	131
4.7 Oppsummering: To institusjonaliserte varianter av kapitalismen	143

Kapittel 5

Handel	148
5.1 Handelsmønstret: hva, hvor, hvem?	149
5.2 Verdens handelsorganisasjon (WTO)	152
5.3 Ensidig handelspolitikk	161
5.4 Bilateralisme og regionalisme – med eller mot multilateralisme?	167
5.5 Gir handel økt økonomisk vekst og velstand?	176
5.6 Oppsummering	181

Kapittel 6

Det globale produksjonssystemet: multinasjonale selskaper, direkteinvesteringer og (markeds)makt	183
6.1 Transnasjonale og multinasjonale selskaper	184
6.2 Direkteinvesteringer – en maktfaktor i sterk vekst	189
6.3 Det globale produksjonssystemet	202
6.4 (Nasjonal)statens rolle	216
6.5 Internasjonalt samarbeid om regulering	224
6.6 Internasjonal konkurransepolitikk	229

Kapittel 7

De «nye» utfordringene og IPØ	234
7.1 Fordeling av økonomisk velstand	234
7.2 Systemets etisk-moralske kontraster: samfunnsansvar og svart økonomi	240
7.3 Energi og klima	244
7.4 Hvis geopolitikken slår inn	250

Litteratur	256
----------------------	-----

Stikkord	268
--------------------	-----

Forord

I 1996 ga Helge Hveem ut *Makt og velferd. Teorier i internasjonal politisk økonomi* på Universitetsforlaget. Ti år etter var det på tide med en helt ny bok, *Økonomisk globalisering og politisk styring*. Den var resultat av et langvarig faglig samarbeid med to av hans tidligere studenter, Dag Harald Claes og Bent Sofus Tranøy, nå etablerte kolleger. I 2012 kom en revidert utgave av denne boken, også kalt «fyrstikkboken» på grunn av omslaget, med tittelen *Global økonomi, krise og politisk styring*. Den boken som nå foreligger, er en helt ny utgave.

Til tross for ulike tematiske interessefelt står vi hverandre nær i faglig tilnærming og valg av vitenskapelige perspektiver. Vi hører sammen i det fagfeltet som gjerne omtales som *Internasjonal politisk økonomi*. Det er et fagfelt i utvikling, samtidig som det har en lang historie. Uten den historien kan mange av dagens spørsmål – frihandel eller proteksjonisme, internasjonal finanskriser og utenlandsinvesteringenes betydning, fordeling av makt og velstand – ikke forstås.

Bøkene har nådd mange studenter gjennom årene. Vi har også fått mange tilbakemeldinger, for det meste positive. Boken har tjent det formålet vi hadde med den: å skape interesse for fagfeltet og føre studenter inn i dets innhold. Samtidig har vi sett et behov for en mer utpreget innføringsbok, en bok som kan være et første møte med fagfeltet *Internasjonal politisk økonomi* for studentene – og andre interesserte lesere. Det er det denne boken skal være.

Som tilfellet var for de tidligere bøkene, er også denne boken et resultat av en arbeidsdeling der forfatterne har hatt ulike roller i ulike deler av boken, men der vi sammen har ansvar for teksten som helhet. Denne helheten presenterer det fundament av perspektiver som fagfeltet byr på. Fundamentet viser både den historiske arven fra klassisk politisk økonomi og fagfeltets mangfold. Fagfeltet er robust nok til å overleve endringer i den virkeligheten det ønsker å beskrive. Samtidig må teoriene det omfatter, fange opp disse endringene, som er til dels kraftige og går raskt.

Denne boken er kortere enn de foregående bøkene. Vi vil by leserne på et utvalg av tema, problemstillinger og utfordringer som vi ser som de viktigste dette fagfeltet spesielt kan belyse. Alle dreier seg om forholdet mellom økonomi og politikk, mellom marked og makt i det internasjonale samfunnet. I 2017 ser vi fortsatt virkningene av finanskrisene for noen år siden. Kriser er derfor et av våre utgangspunkt, men bare ett. Vi har fått en global økonomi som følger av Kinas og

andre «kommende økonomiers» høye vekst og tiltakende makt. Organiseringen av produksjon og handel skjer gjennom sterk vekst i utenlandsinvesteringer og transnasjonale verdikjeder. Alt påvirker økonomisk vekst og fordelingen av den.

Ettersom boken i hovedsak er en innføringsbok, har vi lagt forholdsvis stor vekt på konkrete perspektiver og mindre vekt på diskusjoner av statsvitenskapelige teorier, men hovedretningene innenfor fagfeltet er presentert. Selv om forfatterne er statsvitere, håper vi at vi har lykket med denne faglig åpne tilnærmingen og at boken også vil finne lesere blant studenter i andre fag enn vårt eget. Vi har også forsøkt å unngå unødig fagsjargong. Boken skal derfor kunne leses av alle som har interesse for disse spørsmålene, uavhengig av om man har studert ved universitet eller høgskole.

Universitetsforlagets sjefredaktør Per Robstad har vært mild med piskan og raus med rosen i sine forsøk på drive forfatterne i havn. Fotarbeiderne i forlaget og dets språkkonsulent bør også hedres for sin innsats. Dessuten må vi takke for nyttige råd fra kolleger ved institusjoner som er brukere av vår bok. En spesiell takk til Olav Schram Stokke for fyldige og konstruktive forslag, Ingrid Hjertaker for utmerket bistand, tidvis grensende til medforfatterskap og til Ola Mestad for gode råd.

Alle feil og mangler som hefter ved den endelige teksten, er forfatternes ansvar fullt og helt.

Blindern, juni 2017

Dag Harald Claes Helge Hveem Bent Sofus Tranøy